

Zienswijzen ontwerpbeschikking damherten Hoeksche Waard

Nr.	Samenvatting Zienswijzen	Door	Reactie	Wijziging?
	Nulstand en beheren			
	Tegen het afschieten van alle damherten in de HW (nulstand).	A, R	Ingrijpen moet om schade aan gewassen en verkeersrisico's nu en in de toekomst te voorkomen. Het nastreven van de nulstand zorgt daarnaast uiteindelijk voor het minste dierenleed en is dus de meest diervriendelijke oplossing. Daarmee wordt immers voorkomen dat tot in lengte van jaren in de Hoeksche Waard damherten gedood worden.	
	Het beheren van de damherten is wel noodzakelijk (tot 100 dieren)	A	Ecologisch gezien is een populatie van 100 dieren nog altijd te beperkt om te kunnen spreken van een gezonde populatie die op een natuurlijke wijze in stand kan blijven. Van een levensvatbare populatie is pas sprake bij een populatiegrootte van enkele honderden tot duizenden dieren. Dit blijkt tevens uit het adviesrapport (p.13) die wij gebruikt hebben bij onze onderbouwing.	
	Het beheren van de damherten is mogelijk (tot 40/100 dieren)	U, Y, S	Technisch gezien is beheer van de populatie mogelijk, echter is ecologisch gezien een populatie van 40 dieren nog altijd te beperkt om te kunnen spreken van een gezonde populatie die op een natuurlijke wijze in stand kan blijven. Van een levensvatbare populatie is pas sprake bij een populatiegrootte van enkele honderden tot duizenden dieren. Dit blijkt tevens uit het adviesrapport (p.13) die wij gebruikt hebben bij onze onderbouwing.	
	De natuur zal zelf zorgen voor evenwicht in de populatie. Beheer is hooguit minimaal noodzakelijk	A, R, Y	Uit het adviesrapport blijkt dat de populatie zonder ingrijpen kan uitgroeien tot een populatie van bijna 7000 dieren aangezien er meer dan genoeg ruimte en voedsel beschikbaar is en er nagenoeg geen natuurlijke predatoren zijn. Hoewel er dan wellicht sprake is van een gezonde populatie en een evenwicht is dit onwenselijk vanwege verwachte schade en onveiligheid in het verkeer die dat zal veroorzaken.	
	Waarom behoort beheer niet tot de mogelijkheden?	B	Met beheer wordt een populatie in stand gehouden die hier niet van nature voorkomt. Daarnaast moet een gezonde populatie bestaan uit een minimaal enkele honderden tot duizenden dieren (p.13 adviesrapport). Dit is op deze locatie niet aanvaardbaar vanwege eerdergenoemde redenen.	

			Daarnaast resulteert beheer in de noodzaak om tot in lengte van jaren in de Hoeksche Waard damherten te doden.	
	Er zijn in de Hoeksche Waard de afgelopen 13 jaar steeds meer bedrijven, vrachtwagens, en mensen bij gekomen. Dat wordt beheerd en dat moet ook voor de damherten gebeuren.	D	Ingrijpen moet om schade aan gewassen en verkeersrisico's nu en in de toekomst te voorkomen. Het nastreven van de nulstand zorgt daarnaast uiteindelijk voor het minste dierenleed en is dus de meest diervriendelijke oplossing. Daarmee wordt immers voorkomen dat tot in lengte van jaren in de Hoeksche Waard damherten gedood worden.	
	De roedel is in het verleden al beheerd (stropen). Waarom is beheren geen optie?	E	Het illegaal doden van dieren is niet toegestaan, wij hebben hier dan ook geen toestemming voor gegeven. In hoeverre stroperij heeft plaatsgevonden is ons niet bekend, maar wij kunnen dit niet uitsluiten. Zie bovenstaande reacties voor het antwoord op de vraag waarom beheren geen optie is.	
	Indien de populatie zich al vanaf 2000 blijkt op en rond dezelfde locatie ophoudt, dan is er geen aanwijzing dat die populatie zich zal uitbreiden.	J, K	Vanaf 2000 is de populatie damherten geleidelijk gegroeid. Zoals bij iedere beginnende populatie verloopt de toename eerst langzaam, maar vervolgens steeds sneller. Dat hebben we ook gezien bij de damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Uit het adviesrapport en de tellingen blijkt dat de snelle groei populatie is ingezet (bij de recente telling van voorjaar 2024 zijn 69 dieren geteld. Op het moment van tellen zijn de kalveren van dit jaar nog niet geboren, en deze zijn dus ook niet meegeteld. Naar verwachting zal het aantal momenteel ongeveer 100 dieren zijn.	De nieuwe informatie is toegevoegd in het besluit. Tabel op pagina 11 is verduidelijkt en de recente tellingen zijn toegevoegd.
	Het verbod op uitzetten is niet nader gespecificeerd.	J, K	Op grond van art. 3.34 lid 1 van de Wet natuurbescherming gold en op grond van art. 11.61 lid van het Besluit activiteiten leefomgeving geldt er een algemeen verbod voor het uitzetten van dieren.	
	De petitie tegen afschot is veel x ondertekend (5500, 7500, 8292)	M, R, U	We waarderen de betrokkenheid vanuit de Hoeksche Waard en ver daarbuiten. Als er een reëel andere bevredigende oplossing voor deze kwestie was, dan hadden we daarvoor gekozen. Er is echter geen reële andere bevredigende oplossing dan deze. Zie ook bovenstaande reacties.	
	Natuurlijk moet de populatie beheerd worden door afschot en moet af en toe nieuw bloed worden ingebracht voor een gezonde populatie van een stuk of 40 damherten.	N, U	In het besluit (vanaf pag. 15) wordt duidelijk onderbouwd waarom het per generatie c.q. vijf jaar 1 of 2 onverwante mannelijke dieren in de populatie te brengen niet wenselijk en realistisch is. Zie verder de reactie(s) hierboven.	

Door een goed beheer wordt ook het illegaal afschieten (stropen) stop gezet.	N	Het illegaal doden van dieren is niet toegestaan, wij hebben hier dan ook geen toestemming voor gegeven. In hoeverre stroperij heeft plaatsgevonden is ons niet bekend, maar wij kunnen dit niet uitsluiten. Wij zien niet in waarom door beheer stroperij voorkomen zou kunnen worden. Zie verder de reactie(s) hierboven.	
Aangezien het beschermde dieren zijn is het streven naar een nulstand strijdig met de wet.	O	De Wet natuurbescherming en het stelsel van de Omgevingswet geven ons de plicht om het damhert in een gunstige staat van instandhouding te houden. In het besluit is onderbouwd dat aan deze voorwaarde wordt voldaan.	
Goed onderbouwd beheer waarbij rekening wordt gehouden met het draagvlak.	R, S	Wij hebben alle betrokken maatschappelijke belangen afgewogen en geconcludeerd dat er geen andere reële oplossing is dan deze. Zie verder de reacties in dit besluit.	
Jarenlang beheer kan zorgen voor confrontatie(s) en spanningen binnen de gemeenschap.	V	Het tegengaan van spanningen is niet het primaire doel van ons besluit, maar als dit kan bijdragen aan het voorkomen/vermindere van polarisatie is dat vanzelfsprekend een belangrijk effect.	
Geen draagvlak bij leden Stichting Hoeksche Waard Landschap.	Y	We waarderen de betrokkenheid vanuit de Hoeksche Waard en ver daarbuiten. Als er een reël andere bevredigende oplossing voor deze kwestie was, dan hadden we daarvoor gekozen. Er is echter geen reële andere bevredigende oplossing dan deze.	
Geen verwilderde dieren			
Damherten zijn in de HW geen exoot. In het gebied zijn botten aangetroffen van ongeveer 100.000 jaar oud. In de omringende landen komen ze ook voor.	A, R, Y	Zoals algemeen bekend (in de Hoeksche Waard) is de huidige populatie ontstaan uit ontsnapte dieren. Deze conclusie is de enige juiste, gelet op de omstandigheid dat in de Hoeksche Waard al geruime tijd op verschillende locaties damherten binnen rasters worden gehouden en er van nature geen wilde populaties damherten in Hoeksche Waard en omstreken voorkomen. De ontsnapte dieren blijken zich sinds het jaar 2000 geheel zelfstandig en zonder bijgevoerd te zijn of op andere wijze verzorgd te worden in het gebied te kunnen handhaven en hebben zichzelf ook voortgeplant. Zij vallen derhalve al sinds ongeveer 20 jaar niet meer onder de beschikkingsmacht van een eigenaar. De damherten in de Hoeksche Waard zijn aangemerkt als 'verwilderd dier', die van oorsprong gehouden dieren zijn.	

De damherten zijn beschermd.	A, C, E, L, M, O, S	Damherten vallen onder artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming, tegenwoordig Bijlage IX bij artikel 11.54, eerste lid, onder a van het Bal. Verwilderde dieren, van oorsprong gehouden dieren, vallen hier niet onder.	
Er is geen sprake van verwilderde dieren. De roedel leeft al 23 jaar in de HW.	B, L, M, N	Zie eerdere reactie.	
Nergens is aangetoond dat de damherten zijn ontsnapt.	J, K, S	Zie de onderbouwing in ons besluit. Daarnaast sluiten meerdere zienswijzen aan bij het 'ontstaan' van de huidige populatie omstreeks het jaar 2000.	
Het niet bekend zijn van meldingen van ontsnapte / verwilderde damherten wil niet zeggen dat er vóór 2000 geen damherten zijn geweest.	J, K	Zie eerdere reactie en de onderbouwing in ons besluit.	
De populatie leeft er al een jaar of 20, ontstaan uit ontsnapte dieren en kan op dit moment als een wilde populatie beschouwd worden.	N, X, S	Deze zienswijze onderschrijft ons standpunt dat de huidige populatie is ontstaan uit ontsnapte dieren en dat deze als verwilderd moeten worden gezien.	
Schade aan natuur en landbouwgewassen			
De schade die de damherten zouden toebrengen aan de natuur is onterecht en overtrokken.	A, O, R, U, X, Y	Het besluit is niet gebaseerd op het belang bescherming van flora en fauna. Het besluit zal echter wel bijdragen aan de bescherming van flora en fauna. De schade die damherten kunnen veroorzaken blijkt bijvoorbeeld uit het Faunabeheerplan Damherten Duingebieden Noord- en Zuid-Holland 2020-2026. In hoofdstuk 5 worden de effecten op wilde flora en fauna en natuurlijke habitats en de ernstige schade aan gewassen nader toegelicht.	
De schade die de damherten zouden toebrengen aan landbouwgewassen is erg selectief gekozen.	A	Schade toegebracht door damherten kan door taxateurs goed worden onderscheiden van schade door andere diersoorten. Dit komt onder andere door hun grootte en foerageergedrag. Alle bekende schadegevallen zijn, onder andere in samenwerking met BIJ12, onafhankelijk getaxeerd. Zie tevens onderstaand punt.	
Ook zoveel andere dieren brengen schade toe aan de landbouw, zoals ganzen, konijnen, hazen en reeën.	A, B, E, J, K, L, M, Q, R, Y	Zie de onderbouwing bij bovenstaand punt. Schade door damherten is goed te onderscheiden van schade door andere diersoorten. In het geval van andere schadeveroorzakende diersoorten worden ook maatregelen getroffen om schade te voorkomen dan wel te beperken. Hiervoor zijn diverse besluiten	

			genomen om waar nodig te kunnen ingrijpen, onder andere betreffende de, in de zienswijze, aangegeven soorten.	
	Zelfs een gerenommeerde akkerbouwer is tegen het volledig afschieten van alle damherten.	C	Het kader van ons besluit is breder dan alleen het belang van lokale landbouwschade. Wij hebben een brede maatschappelijke afweging gemaakt waarbij wij ook het belang van de verkeersveiligheid hebben betrokken. Het is ons bekend dat verschillende personen/groepen een andere mening is toegedaan. Wij hebben in deze onze eigen afweging gemaakt. (Zie ook vorige reactie).	
	De schade veroorzaakt door damherten kan worden vergoed.	A, B, N,P, Q	Schade veroorzaakt door damherten kan niet worden vergoed. Dit heeft meerdere redenen: <ol style="list-style-type: none"> 1) Alleen inheems beschermde, in het wild levende, dieren komen in aanmerking voor een vergoeding. Het betreft hier verwilderde dieren. 2) Een aanvrager voor tegemoetkoming dient de nodige preventieve maatregelen te treffen om in aanmerking te komen voor vergoeding. Deze maatregelen bestaan uit het plaatsen van hoge hekken om damherten buiten de percelen te houden. Het vragen van dergelijke hoge investeringen aan de landbouwbedrijven in de Hoeksche Waard is niet proportioneel. 	
	Er is hooguit wat vraatschade bij een enkele boer, terwijl er een beschermde diersoort leeft die veel meer schade berokkend (nl. de wolf).	I	Uit de schadetatierapporten van BIJ12 blijkt dat de damherten in de afgelopen jaren voor tienduizenden euro's aan vraatschade hebben veroorzaakt. Deze schade zal verder toenemen naarmate deze populatie groeit. Voor elke andere schadeveroorzakende soort kunnen regelingen getroffen worden voor wat betreft de voorkoming dan wel vergoeding van geleden schade. Overigens bevindt de wolf zich niet in Zuid-Holland en kan in deze provincie dan ook geen schade veroorzaken.	
	Er is geen goede onderbouwing voor de schade. Die is gebaseerd op schattingen.	J, K	Voor de vaststelling van de schade is een taxateur ter plaatse geweest.	
	Agrariërs kunnen de schade vergoed krijgen.	L, M	Zie vorige reacties.	
	Andere oplossingen door agrariërs bijv. hekwerk	P, Q	In het besluit wordt duidelijk onderbouwd dat het plaatsen van hekwerken geen effectieve en daarmee ook geen bevredigende oplossing voor de geconstateerde problemen. "Een hekwerk of een andere vorm van afscheiding heeft ten aanzien van damherten normaal gesproken de functie	

			<p>van een barrière tussen het leefgebied van de damherten enerzijds en locaties waar risico's of schade kunnen ontstaan anderzijds. De situatie in de Hoeksche Waard is echter niet zodanig dat er sprake is van een dergelijke scheiding tussen gebieden. De damherten leven grotendeels in het agrarische gebied en er is dus geen sprake van een natuurlijk leefgebied dat afgeschermd zou kunnen worden van het agrarische en bebouwde landschap. Er is dus geen geschikte locatie voor het plaatsen van hekwerken. Binnen het gebied zouden in theorie hekwerken langs wegen in het agrarische landschap kunnen worden geplaatst. Dergelijke hekwerken zouden echter niet functioneren omdat daarmee ofwel de damherten op de agrarische percelen ofwel op de weg worden gehouden. Daar komt nog bij dat diverse wegen in het gebied zijn gelegen op smalle dijken, hetgeen het plaatsen van hekwerken ernstig bemoeilijkt of zelfs onmogelijk maakt. Ten slotte kan het plaatsen van hekwerken niet voorkomen dat er, vroeger of later, damherten gedood moeten worden omdat de populatie zal blijven groeien en er damherten het einde van het hekwerk zullen gaan opzoeken om alsnog aan de andere kant van het hekwerk terecht te komen." Zie verder de overige reacties.</p>	
	Schades voor 2021 zijn niet getaxeerd door een beëdigd taxateur en mogen niet worden meegenomen.	S	De in 2019 getaxeerde schades zijn vastgesteld door een taxateur die als deskundige is erkend. Wat ons betreft is dit relevante informatie, zoals wij ook in ons besluit vermeld hebben.	
	Schade aan boomgaarden niet veroorzaakt door damherten	S	De vraatschade is vastgesteld door erkende taxateurs op basis van erkende protocollen. De schade veroorzaakt in de boomgaarden is goed te onderscheiden van schade veroorzaakt door andere soorten. En deze schade is wel degelijk toe te schrijven aan het damhert op basis van diverse kenmerken (beoordeling taxateur Bij12).	
	Er is schade veroorzaakt aan voederbieten, gras. Daarbij komt schade aan eigendommen door dieren en fotografen/passanten die zonder toestemming de privé percelen betreden.	V	Deze zienswijze onderschrijft ons standpunt dat er een noodzaak is voor de opdracht om schade aan gewassen te voorkomen.	
	Verkeersveiligheid			

			exemplaren (telling voorjaar van 2023). Van een levensvatbare en gezonde (zonder inteelt) populatie is echter pas sprake bij een populatiegrootte van enkele honderden tot duizenden dieren. Dit blijkt uit het adviesrapport (p.13 en p. 20 e.v.)	
	De damherten zien er gezond, gespierd en sterk uit en vertonen geen enkele afwijking.	B, C, E, L	Wij hebben nog geen onderzoek gedaan naar de gezondheid van de damherten. Dat de damherten er gezond uitzien, betekent overigens niet dat er sprake is van een gezonde populatie. Wij hebben meerdere foto's ontvangen van schijnbare afwijkingen bij de aanwezige damherten in de Hoeksche waard. Zie verder vorige reactie.	
	Het is zeer onwaarschijnlijk dat er een recessief gen aanwezig is onder de damherten.	E	De genetische diversiteit van de ontsnapte dieren is onbekend. Wij kunnen dan ook niets zeggen over de aan- of afwezigheid van recessieve genen.	
	Inteelt kan gunstig uitwerken om bepaalde eigenschappen homozygoot vast te leggen.	E	In een natuurlijke omgeving kunnen zowel positieve als negatieve eigenschappen homozygoot worden vastgelegd. In welke mate dit plaatsvindt weten we niet en hierop kunnen we in deze situatie geen invloed uitoefenen. Zie verder de voorgaande reacties.	
	Er zijn wel genetische afwijkingen en dat wordt bevestigd door een damherten fokker uit België. Voornamelijk bij bokken zie je afwijkingen aan het gewei (meer dan gebruikelijk). Als de kudde in stand mag blijven moet er vers bloed bij. Anders zal de kudde langzaam verdwijnen (minder diervriendelijk).	H	Wij hebben nog geen onderzoek gedaan naar de gezondheid van de damherten. Indien er afwijkingen worden geconstateerd, dan kan dat een indicatie zijn van inteelt. In het besluit hebben wij reeds onderbouwd waarom het inbrengen van onverwante mannelijke dieren in de populatie onwenselijk en onrealistisch is.	
	Een foundermutatie is enkel slecht voor een populatie als het een pathogene mutatie betreft en daar lijkt het in dit geval zeker niet op, want dan was dat al tot uiting gekomen.	L, M	Zonder een uitgebreide genetische analyse is het direct aantonen van een mutatie lastig. Mogelijk is er reeds een effect waardoor minder levensvatbare nakomelingen geboren worden. Zonder natuurlijke genetische input blijft er een genetische onzekerheid, hetgeen is geschetst in het adviesrapport (pag. 12). Er bestaat nog altijd een reële kans dat de populatie niet levensvatbaar is.	
	Wat is de achtergrond van de wetenschappers die beweren dat er sprake is van een foundereffect en dat dit nadelig is voor de roedel?	L, M	De wetenschappers die het adviesrapport hebben geschreven betreffen gerenommeerde deskundigen op het gebied van grote hoefdieren.	
	Is er genetisch onderzoek gedaan bij de damherten uit de roedel en zijn er pathogene mutaties aangetoond?	L, M	Wij hebben geen genetisch onderzoek gedaan naar de damherten.	

Er zijn tekenen aanwezig van inteelt, namelijk van een slecht of geen gewei. Mogelijk zijn er ook bij vrouwelijke dieren genetische afwijkingen. Indiener heeft reupele dieren gezien op film. Er zou ook een damhert uit het lijden zijn verlost.	X	Zoals reeds aangegeven hebben wij nog geen onderzoek gedaan naar de gezondheid van de damherten. Indien er afwijkingen worden geconstateerd, dan kan dat een indicatie zijn van inteelt. Indien de bevindingen uit de zienswijze juist zijn, bevestigt dat ons idee dat er geen sprake is van een gezonde populatie.	
Genetische diversiteit in de populatie Hoeksche Waard is voldoende en gelijk aan de genetische diversiteit van de populatie in de Amsterdamse Waterleidingduinen	S	Bij beheer van de populatie op een bepaald niveau zal genetische diversiteit afnemen wat op de lange termijn de populatie niet ten goede komt.	
Overige zienswijzen			
De damherten in de HW is een unieke kans voor onderzoek.	A, Y	Dit nemen wij ter kennisgeving aan. Wij zien momenteel geen reden om onderzoek te doen naar deze populatie damherten.	
Het beleid dat de provincie op 8-3-2023 heeft vastgesteld voor damherten geldt alleen voor nieuwe populaties.	A, B, C, L, M, S	Uit de omgevingsvisie van 3 maart 2023 blijkt duidelijk dat voor de damherten in Zuid-Holland wordt ingezet op leefgebied in de duinen. Daarnaast is de vestiging van nieuwe populaties verwilderde dieren, van welke soort dan ook, niet wenselijk. Tevens is op de website te vinden dat wij voornemens zijn om de populatie in de Hoeksche Waard tot nul te reduceren.	
De inwoners genieten van de damherten in de Hoeksche Waard.	D, E, I, L, P	Wij begrijpen dat sommigen genieten van de damherten. Zoals reeds vermeld in eerdere reacties is er geen reële andere bevredigende oplossing dan deze.	
Waarom kunnen de mensen niet met die dieren samenleven? Het dier heeft net zoveel recht om hier te leven dan een mens.	F, P, Q	Wij hebben alle betrokken maatschappelijke belangen afgewogen en geconcludeerd dat er geen reële oplossing is dan deze. Preventieve maatregelen zijn geen alternatief. Daarnaast hebben wij drie wijzen van ingrijpen beoordeeld, waarvan afschot de enige methode is voor de gewenste reductie. Ten slotte zijn twee varianten van beheer overwogen, waarbij de nulstand het enige alternatief is.	
Bij de aanleiding & situatieschets staat ca. 3 damherten en verder in de tekst 3 damherten. Dat is feitelijk onjuist.	J, K	Het is zeer waarschijnlijk dat er drie damherten ontsnapt zijn. Echter kunnen wij dit niet onomstotelijk aantonen. Waar in het besluit drie damherten staat, bedoelen wij circa drie.	
Andere oorzaken van terugloop biodiversiteit (chemische middelen)	P, Q	Wij verlenen dit besluit niet in het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats en daarmee de biodiversiteit.	

	Ontbreken draagvlak (petitie)	R	Zie bovenstaande reactie op petitie. We betreuren het voor eenieder die geniet van de damherten, maar dit is de enige reële oplossing.	
	Alternatieve beheersmaatregelen zijn niet onderzocht	R, S	Wij hebben alle betrokken maatschappelijke belangen en verschillende alternatieven afgewogen en geconcludeerd dat er geen reële oplossing is dan deze. Zie ook de overwegingen in ons besluit en bovenstaande reacties.	
	Meer dieren (groei populatie) door stress, stress wegnemen is alternatief. Stress veroorzaakt door onverwachte geluiden en/of recreanten.	R, Y	Zie bovenstaande reacties. Het gebied is openbaar, dus er zullen altijd recreanten en onverwachte geluiden zijn die gepaard gaan met het gebruik van het gebied. Dit kunnen wij niet wegnemen.	
	Deskundige niet onpartijdig.	S	Wij zijn van mening dat de geraadpleegde deskundigen onpartijdig en bekwaam zijn. De eerste, door ons, geraadpleegde deskundige heeft zich om gezondheidsredenen teruggetrokken. Op zijn advies hebben wij de andere twee deskundigen opdracht gegeven om onderzoek te doen.	
	Informatiebijeenkomst Numansdorp (juni 2022) stemming voor beheer	S	De bijeenkomst was in eerste instantie bedoeld om geïnteresseerden te informeren over de situatie rondom de populatie damherten in de Hoeksche Waard en om standpunten op te halen. Tijdens deze bijeenkomst heeft geen besluitvorming plaatsgevonden over de damherten.	
	Geen contact met vereniging Hoeksche Waard Landschap	S	Vereniging HWL is geen eigenaar of beheerder van de gronden waar de damherten zich momenteel bevinden.	